

»Muka po Gibsonu«

Jerko BAN*

Sažetak

Film »Pasija« scenarista, producenta i redatelja Mela Gibsona dojmljivo je umjetničko djelo koje prikazuje posljednjih 12 sati Isusovog života. Gibson nije teolog i ne govori u ime Katoličke crkve, ali može se reći da je snimio vjerski film koji je već sada, nekoliko tjedana nakon početka prikazivanja, zauzeo posebno mjesto u povijesti kinematografije. Kao i svako drugo umjetničko djelo i Gibsonov film podložan je kritikama, ali film zasigurno nije antisemitski kao što to tvrde mnogi mediji u svijetu, posebno u SAD-u. Unatoč i dijelom zahvaljujući svoj kontroverzi, film »Pasija« su već vidjeli milijuni ljudi i mnogi su u njemu pronašli poticaj za pozitivnu promjenu života, a zabilježeni su i slučajevi istinskog pokajanja gledatelja koji su priznali svoje zločine potaknuti onim što su vidjeli u filmu. Način na koji je film snimljen i primljen govori ponešto i o duhu vremena u kojem se nalazimo, a posebno su mnogo rekli o sebi autori članaka koji napadaju film zbog navodnog antisemitizma. Nadajmo se da će film, kada se prašine slegne, potaknuti više govora o Kristu, a manje o Gibsonu.

Uvod

Jedan se mladić nakon završenog posla u luci kasno navečer vraćao kući. Presrela ga je grupa razbojnika koja je od njega zatražila novac. Mladić se počeo opirati, ali petorica razbojnika lako ga je svladala. Tukli su ga dok ga nisu unakazili: izbili su mu zube, razbili čeljusti, nos — gotovo sve kosti lica... Kada ga je pronašla policija, mislili su da je mrtav, ali dok su ga vozili u mrtvačnicu, policajac je primijetio da mladić diše te su ga žurno odvezli u bolnicu. Mladić je u bolnici proveo godinu dana dok se nije oporavio, ali lice mu je, iako zacijeljeno, ostalo iznakaženo. Zbog toga nigdje nije mogao dobiti posao osim u cirkusu gdje je bio atrakcija kao »čovjek bez lica«, sveden na nakazu. Počinje razmišljati o samoubojstvu, ali spašava ga vjera: često odlazi u jednu crkvu gdje provodi vrijeme u molitvi. Zapaža ga svećenik kojeg je dojmila mladićeva pobožnost. Svećenik ponudi mladiću pomoć: njegov prijatelj je estetski kirurg koji će ga operirati bez naknade. Mladić prihvaća i obećaje da će se truditi živjeti kao uzorni katolik. Operacije su u potpu-

* Jerko Ban SJ, poslijediplomski studij teologije na Berkeleyu, Kalifornija, USA.

nosti uspjele i mladić uskoro započinje filmsku karijeru, ženi se i postaje zvijezda. Taj mladić je Mel Gibson.

Barem tako tvrdi autor e-maila koji kruži Internetom.¹ Priča je, međutim, izmišljotina i samo još jedan detalj u cijeloj kontroverzi oko Gibsona i njegovog najnovijeg filma. Tko je u stvari Mel Gibson i zašto se oko njegovog filma »Pasija« diglo toliko prašine?

Autor filma

Mel Columcille Gerard Gibson rođen je u Peekskillu, u državi New York u SAD-u 3. siječnja 1956. godine kao šesto od jedanaestero djece Huttona Gibsona, željezničkog kočničara, i Anne Gibson, domaćice, rodnom iz Australije. Nakon što je osvojio novac na kvizu »Jeopardy«, Hutton Gibson se s obitelji 1968. preselio u Australiju, djelomično zato što nije želio da njegovi sinovi budu unovačeni za rat u Vijetnamu. Nakon završene srednje škole Mel Gibson je pohađao Nacionalni institut za glumu, uz buduće filmske zvijezde kao što su Judy Davis i Geoffrey Rush. Po završetku studija glume dobio je nekoliko manjih uloga u kazalištu i na televiziji, a svjetski poznat postaje 1979. ulogom u niskobudžetnom »Pobješnjelom Maxu« — prvom u nizu od tri do sada snimljena filma (u tijeku je produkcija četvrtog dijela, a početak prikazivanja planira se za 2005.). Za tu ulogu vezana je zanimljiva anegdota: noć prije audicije za ulogu Maxa Mel se potukao u nekom lokalnu pri čemu je zaradio nekoliko modrica. Navodno mu je taj *image* grubog momka pomogao da bude izabran za ulogu i uopće da započne vrlo uspješnu glumačku karijeru. Njegovo lice nikada nije bilo unakaženo, kao što to tvrdi autor spomenutog e-maila, osim tijekom 1993. godine kada je bio maskiran za potrebe filma »Čovjek bez lica«.

Nakon »Pobješnjelog Maxa« slijedile su uloge u filmovima »Tim« (1979.), »Galipolje« (1981.), »Godina opasnog življenja«, »Bounty« (1984.) i »Smrtonosno oružje« (1987.) — prvi u nizu od četiri filma u kojima je igrao ulogu Martina Riggsa, koji je postao njegov zaštitni znak. Godine 1990. zahtjevnom ulogom Hamleta u istoimenom filmu zaslužio je uglavnom pozitivne kritike, a iste godine s Bruceom Daveyeom osniva produkcijsku kuću »Icon Productions«. Godine 1995. »Icon« producira film »Hrabro srce« u kojem je Gibson odigrao glavnu ulogu i osvojio dva Oskara: za najbolji film i kao najbolji redatelj. Nakon toga nanizao je velike hitove kao što su »Maverick« (1994.), »Otkupnina« (1996.), »Teorija zavjere« (1997.), »Vraćanje duga« (1999.), »Patriot« (2000.) i »Bili smo vojnici« (2002.). Manje je poznato da je dva puta dao glas likovima u animiranim filmovima: lik Johna Smitha u »Pocahontasu« (1995.) i liku Rockyja u filmu »Chicken Run« (2000.). U svojoj gotovo 30 godina dugoj karijeri Gibson je sudjelovao kao glumac i/ili producent, redatelj i scenarist u više od 40 filmova (navedena lista fil-

1 <http://hoaxinfo.com/gibson.htm>.

mova nije iscrpna), što mu je pomoglo da prikupi dovoljno novca da sam financira film »Pasija«.

»Radim ono što sam uvijek radio: pričam o onome što smatram da je važno na jeziku koji najbolje govorim, a to je film«, kaže Mel Gibson. Prema vlastitim riječima Gibson je taj film jednostavno morao snimiti, a ideja je sazrijevala punih dvanaest godina nakon što se uspješno oporavio od ovisnosti o alkoholu. Godinama je bio mlak — molio je samo onda kada mu je bilo teško, ali onda se vratio vjeri, kako sam kaže: »Isusove rane su izliječile moje rane.«

Gibson je sretno oženjen i ima sedmero djece. Njegova jedina kći 2002. godine odlučila je postati časna sestra.² Međutim, većina medija u SAD-u Gibsona opisuje kao ultrakonzervativnog i tradicionalnog katolika, a kao primjer koji bi trebao potkrijepiti tu tvrdnju navodi se i to da ne jede meso petkom (!) i da preferira misu na latinskom.³ Neki čak tvrde da je član sekte koja se je odcijepila od Katoličke crkve nakon Drugog vatikanskog sabora, a uz to pak tvrde da je i antisemit. Je li, dakle, redatelj filma »Pasija« antisemit?

Prije nego što pokušamo odgovoriti na to pitanje, nužno je ukazati na širu sliku javnog mnijenja u SAD-u gdje je film produciran (snimljen je u Italiji) i više puta pretpremijerno prikazivan za ciljanu publiku, uključujući svećenike i teologe — budući da ga je zanimalo njihovo mišljenje te je bio spreman učiniti izmjene na filmu sukladno konstruktivnim kritikama. Gibson je također često pitao za mišljenje glumicu Maiu Morgenstern, rumunjsku Židovku, koja tumači lik Marije. Sama ta činjenica što je Gibson odabrao Židovku da tumači lik Marije, međutim, nije otklonila sumnje o antisemitizmu. Unatoč tomu i mnogim Gibsonovim izjavama u kojima kaže da su Židovi njegovi prijatelji i da ih voli, mnogi ustraju na dokazivanju njegovog antisemitizma. Opći je dojam da su SAD zemlja s izrazito niskom tolerancijom prema antisemitizmu, dok se, s druge strane, mržnja i predrasude prema Katoličkoj crkvi iskazuju često i bez ikakvih posljedica. Pače, čini se da je u zemlji »političke korektnosti« predrasuda prema katolicima ostala najizražajnije, ako ne i jedina preživjela predrasuda u SAD-u.⁴ Naime, u SAD-u se na primjer mnogo pozornosti poklanja korištenju »uključujućeg« (muško/ženskog roda) govora, te se za Boga često koristi zamjenica »ona« kako bi se ublažio prevladavajući muški rod u izražavanju i time pridonijelo priznavanju jednakosti spolova. U isto vrijeme u medijima se do iznemoglosti prenapuhuju slučajevi pedofilije, nerijetko se unaprijed osuđuju osumnjičeni i često se sve svećenike stavlja u isti koš, tako da ispada da je broj pedofila među svećenicima daleko veći nego što to pokazuju činjenice (za sada nema službenih podataka o postocima, ali se pretpostavlja da je proporcionalno gledano postotak svećenika pedofila manji od ostale populacije).

Osim toga, Crkvu u medijima napadaju feministice, homoseksualci, pobornici abortusa i mnoge druge skupine kojima smeta način na koji Crkva brani moral, i

2 <http://www.smh.com.au/articles/2002/09/14/1031608343843.html>.

3 http://home.earthlink.net/čscofield99/2003_03_01_Archive.

4 Jenkins, Philip, *The New Anti-Catholicism, The Last Acceptable Prejudice*, Oxford University Press, New York, 2003.

njihov glas se ističe, dok su oni koji brane Crkvu najčešće marginalizirani. Kao protutežu navodnom antisemitizmu u Gibsonovom filmu možemo uzeti za primjer film »The Magdalene Sisters« redatelja Petera Mullan koji je 2002. godine osvojio Zlatnog lava na Venecijanskom festivalu. Sestre milosrdnice i svećenici prikazani su u tom filmu kao nemilosrdni sadisti i zlostavljači bez ijedne pozitivne crte. Mullan, koji poistovjećuje Katoličku crkvu s talibanskim ubojicama,⁵ u SAD-u je dobio uglavnom pozitivne kritike za svoj film⁶, a to što film potiče mržnju prema redovnicama, kleru i u konačnici prema cijeloj Katoličkoj crkvi, komentirali su tek rijetki. Slika dobiva još jasnije obrise ako reakcije medija na Mullanov film usporedimo s onima koje je izazvala Gibsonova »Pasija«: otvorena mržnja prema Katoličkoj crkvi ne zaslužuje previše komentara, a i sama mogućnost da bi se nešto moglo protumačiti kao antisemitizam izaziva etiketiranje i žestoke napade koji traju mjesecima, čak i prije nego što je film došao u kina, odnosno prije nego što su kritičari uopće mogli vidjeti o čemu govore. Irski katolici dugo su bili smatrani »crncima Europe« zbog britanskog šovinizma, a sada ispada da su katolici općenito u SAD-u građani drugog reda. Katolička crkva u Americi uzdrmana je skandalima vezanim uz pedofiliju, a mediji i filmski producenti kao da je žele dotući. Možemo tek dodati da je popis filmova koji su uvredljivi za katolike, odnosno u kojima se blati ili ismijava Katolička crkva i vjera prilično dug (većina tih filmova snimljena je u posljednjih 20 godina): »Life of Bryan« (1979.), »The Last Temptation of Christ« (1988.), »Priest« (1994.), »The Butcher Boy« (1997.), »Elizabeth« (1998.), »Dogma« i »Stigmata« (1999.), »The Magdalene Sisters« i »40 Days and 40 Nights« (2002.). Nijedan od tih filmova nije digao toliko medijske prašine kao »Pasija«.

Jedna od posljedica takvog ozračja je činjenica da je Biskupska konferencija SAD-a u strahu da se optužbe za antisemitizam ne prošire na Katoličku crkvu čak prihvatila tezu da bi Gibsonov film mogao uvrijediti Židove, da bi se pak kasnije ispričali Gibsonu,⁷ budući da, na primjer, ni umjereni Židovi ne vide razloge za takve optužbe.

Međutim, ono što najviše zabrinjava javnost u SAD-u su izjave Hutona Gibsona, njegovog oca, koji tvrdi da je holokaust najvećim djelom izmišljotina i da Židovi nastoje zavladata svijetom, te pitanje slaže li se Mel sa svojim ocem. Jedini Gibsonov komentar na to je do sada uvijek bio da voli svoga oca i da ne želi govoriti protiv njega.⁸ Nadalje, njegov otac ne prihvaća promjene u Crkvi nastale nakon Drugog vatikanskog sabora, ali Mel za razliku od svog oca nikada javno nije dovodio u pitanje nauk Crkve. Međutim, onima koji žele dokazati Gibsonov antisemitizam ta je teza važna jer je jedan od rezultata Drugog vatikanskog sabora pozitivniji odnos Crkve prema nekatolicima, pa tako i prema Židovima. Naime,

5 <http://news.bbc.co.uk/1/hi/entertainment/film/2245805.stm>.

6 <http://www.rottentomatoes.com/m/TheMagdaleneSisters-1124614/revIEWS.php?page=0&critic=approved&sortBy=default>.

7 <http://www.forward.com/issues/2003/03.07.04/news14.html>.

8 <http://www.azcentral.com/ent/celeb/0219gibson.html>.

poznato je da se u dekretu *Nostra Aetate* (br. 4. i 5.) Židove kao »Bogu posebno drag narod« izričito poziva na dijalog i međusobno razumijevanje. U kontekstu dokazivanja Gibsonovog antisemitizma i njegove vjernosti nauku Katoličke crkve teško se može uklopiti pozitivan stav Crkve prema Židovima, pa se onda pribjegava diskreditiranju tezom da Gibson pripada »ultrakonzervativnoj sekti koja ne prihvaća Drugi vatikanski sabor«. ⁹

S druge strane, moramo priznati da određene Gibsonove izjave pokazuju da je u nekim svojim shvaćanjima doista u zabludi. Naime, u jednom je intervjuu izjavio da vjeruje da se njegova supruga koja je anglikanka, iako je bolja osoba od njega, neće spasiti jer izvan Crkve nema spasenja. ¹⁰ Unatoč tomu, svim svojim postupcima, a posebno suradnjom s pripadnicima drugih vjera i kršćanskih zajednica, Gibson želi dokazati da nema predrasuda. Na snimanju »Pasije« sudjelovali su Židovi, muslimani, protestanti i pripadnici drugih vjera.

Djelo

Film uglavnom prati četrnaest postaja križnog puta prikazujući dvanaest posljednjih sati Isusovog života od Getsemanskog vrta do Golgote, čemu je nadodano nekoliko scena koje prikazuju događaje koji su prethodili Muci. U filmu se govori aramejski i latinski, pa tako i Isus u filmu s učenicima i drugim Židovima govori aramejski, a s Pilatom latinski — što uvelike pridonosi realističnosti, iako su mnogi dvojili da će to Gibsonu poći za rukom. Prosudbu o kvaliteti latinskog i aramejskog jezika prepuštamo klasičarima i bibličarima, a jedino što će i laičko uho primijetiti jest to da se u govoru Hriste Shopova koji tumači lik Pilata osjeća slavensko podrijetlo, a kod nekoliko vojnika talijansko.

Međutim, glavni prigovori upućeni na način kako je Gibson prikazao Muku svode se na pitanje smisla Isusove smrti na križu, odnosno na pitanje funkcionira li njegov film bez cijelog konteksta Isusovog života i nauka? Gibson je želio prikazati muku, a ostalo je pretpostavljao, pa je čak i scenu uskrснуća ubacio u scenarij naknadno, na nagovor Jamesa Caviezela koji tumači Isusov lik. Caviezel je i sam pobožan katolik koji je ulogu Isusa shvatio vrlo ozbiljno te se mjesecima duhovno i fizički pripremao za snimanje. Zanimljivo je da je baka njegove supruge Hrvatica, a Caviezel je sa suprugom nekoliko puta bio u Hrvatskoj i Međugorju, gdje je, prema vlastitim riječima, skupljao snagu za film. ¹¹ Uz to su i on i Mel Gibson tijekom priprema i samog snimanja svaki dan bili na misi, ili bi primili pričest kad nisu mogli nazočiti. Gibson je, čini se, vrlo pobožan čovjek, ali to ne znači da je nužno i teološki potkovan. Ipak, mora se priznati da je proučio priličan broj raznih izvora dok je pripremao scenarij za film. Za osnovu je poslužila kombinacija svih četiriju

9 <http://www.apologeticsindex.org/p22c.html>.

10 <http://www.freerepublic.com/focus/f-chat/980753/posts>.

11 <http://www.medjugorje.hr/Int%20Caviezel%20ENG.htm>.

Evangelja, čemu su nadodane pojedinosti iz vizija Anne Katharine Emmerich (1774.–1824.), njemačke redovnice i mističarke.¹²

U prvoj sceni vidimo Isusa kako moli u maglom obavijenom mračnom vrtu dok njegovi učenici spavaju. Za razliku od ostalih filmova o Isusu, Gibson uvodi »materijalizirani« lik sotone koji tumači talijanska glumica Rosalinda Celentano. Budući da je sotona prikazan aseksualno, neki su u tome vidjeli Gibsonovu netolerantnost prema homoseksualcima, što je još jedan pokazatelj da svatko u filmu može vidjeti ono što želi vidjeti.

Najčešći i najozbiljniji prigovor koji se posebno u SAD-u upućuje Gibsonovom filmu jest već spomenuti antisemitizam. Ima li išta u filmu što bi moglo izazvati takve prigovore? Na to pitanje mogli bismo odgovoriti slično kao i na pitanje o razlozima zašto je lik sotone prikazan aseksualno: oni koji žele vidjeti antisemitizam zasigurno će ga vidjeti, no teško da ga mogu dokazati. U sceni u kojoj Kajfa osuđuje Isusa mnogi lažno svjedoče, pljuju i udaraju Isusa, ali jedan od nazočnih se buni protiv takvog postupka, dok se drugi pita gdje su ostali članovi Velikog vijeća. U filmu je jasno prikazano da nisu čak ni svi članovi židovskog Velikog vijeća bili protiv Isusa, a poznato je iz Evangelja da su među Isusovim učenicima, iako ne javno, bili i Nikodem i Josip iz Arimateje. Uz to su Isusova Majka, svi apostoli, Marija Magdalena i svi ostali likovi u filmu koji ne sudjeluju u Isusovoj osudi Židovi, a Pilat i rimski vojnici su izvršitelji osude i mučitelji, tako da ima više osnove za antipatiju prema Rimljanima nego prema Židovima. Uostalom, cilj je filma pokazati da Bog toliko voli čovjeka da je bio spreman žrtvovati svoga Sina. Krist je umro zbog naših grijeha. »Mi smo ubili Isusa«, kaže Gibson. Treba se nadati da će gledatelji to shvatiti i na to se usredotočiti, poput jedne gledateljice koja je izjavila: »Vidjela sam film i željela sam ga opet pogledati sljedeći dan. Vjerujem da će ljudi pronaći ogromnu količinu ozdravljenja u ovom filmu jer sam ga i ja doživjela. Otišla sam iz kina s vrlo snažnim osjećajem mira i praštanja koji se ne može staviti u riječi.« Na mnoge gledatelje film je ostavio snažan dojam, a nekima je promijenio život i pobudio kajanje za vlastite grijeha, kao što o tome svjedoči primjer mladića koji je nakon gledanja filma i razgovora s prijateljem odlučio priznati ubojstvo svoje trudne djevojke.¹³

Međutim, Gibsonova »Pasija« nije film koji se gleda radi zabave. Nitko, pa čak ni nekršćanin ili ateist, ne može ostati ravnodušan gledajući mučenje koje Isus podnosi i patnju kroz koju prolazi Marija gledajući svoga Sina dok ga bičuju i pribijaju na križ. Sućut je zasigurno jedan od osjećaja koji film najsnažnije pobuđuje, tim čudnije je stoga da je Gibson »ljubljenog učenika« Ivana u prvoj polovici filma prikazao kao nijemog promatrača koji ne pokazuje svoje osjećaje. Tek u drugoj polovici, kada Isus nosi križ prema Golgoti, Ivan pomaže Mariji da dođe bliže Isusu, a tek na samom kraju, kad je Isus već raspet, Ivan proljeva nekoliko suza. Mo-

12 http://www.beliefnet.com/story/139/story_13958_1.html.

13 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/3570555.stm>.

žda je Gibson htio prikazati Ivana u šoku i zbunjenosti, ali čini se da je taj lik jednostavno ostao nedorečen i zato je on jedna od najslabijih točaka filma.

S druge strane, lik Marije je razrađen pomno i slojevito. Jedna od najboljih, originalnih Gibsonovih scena je kada Marija, Isusova Majka, klekne na pod i prisloni obraz uz kamenom popločen pod — nešto manje od metar ispod nje nalazi se Isus okovan u tamnici. I Marija i Isus osjećaju međusobnu prisutnost. Ta se scena, međutim, nije svidjela nekim protestantima i pravoslavcima koji optužuju Gibsona da je »deificirao« Mariju pripisavši joj nadnaravne moći.¹⁴

Sljedeća scena, u kojoj Pilatova žena Mariji daje platnene ubruse, jedna je od scena koju je Gibson snimio na temelju vizija spomenute mističarke Anne Katharine Emmerich. Marija uzima ubruse i klečeći skuplja Kristovu Presvetu Krv s mjesta na kojemu je bio bičevan. To je jedna od najdojmivijih i teološki najdubljih scena koje nisu utemeljene na Evandeljima, ali se odlično uklapaju u tijek i poruku filma: Krist prolijeva svoju krv za naše grijeha, a Njegovoj Majci će »mač boli probosti srce« (Lk 2, 35).

Veliki broj prigovora filmskih kritičara i gledatelja upućen je na scenu bičevanja: pitanje je koliko je bičevanja i koje vrste Gibson trebao (ili nije trebao) prikazati. Činjenica je da je ta scena duga (12 minuta!), eksplicitna i mučna, a legitimno je pitanje da li bi itko mogao podnijeti bičevanje kako ga je Gibson prikazao. To se pitanje, naravno, postavlja u kontekstu Isusove ljudske naravi (pravi Bog i pravi čovjek!). Naime, korbači s metalnim kuglicama i oštrim komadićima metala koje rimski vojnici koriste u filmu vjerojatno bi nanijeli čovjeku smrtonosne ozljede i s manje udaraca nego što ih je Isus primio (u spomenutoj sceni ti komadići metala zabijaju se u drvo kada jedan od bičevatelja udara korbačem po stolu!). Shvaćamo Gibsonovu želju da što realnije prikaže muku, ali scena bičevanje zbog navedenoga u najmanju ruku ostaje upitna. Film je u SAD-u, ponajviše zbog scene bičevanja, dobio oznaku »R« ('restricted' — nije za mlade od 17 godina, osim uz pratnju roditelja ili odraslog staratelja), ali naša preporuka bi bila da se, barem za Europu, dobna granica spusti na 14 godina (uz iste uvijete), a nikako ne bi bilo uputno da ga gledaju mladi od 11 godina. Uz to, ako svećenici u Hrvatskoj budu organizirali skupni odlazak u kino za svoje župljane, poželjno bi bilo da se prije i nakon filma organiziraju predavanja i rasprave kako bi se što bolje iskoristile pastoralne mogućnosti koje film u sebi nosi, izbjegavajući tako kriva tumačenja glede onih stvari koje film implicira ali ne prikazuje, odnosno onih stvari koje gledateljima možda ne budu jasne.

Međutim, naš je dojam da je Gibson pretjerao u nekoliko, tipično holivudskih scena. Prva je od tih je scena ona u kojoj Isus, vezan lancima, pada s mosta preko kojega ga vode hramski čuvari. Viseći na lancima, Isus ispod mosta ugleda Judu Išariotskoga koji pak okreće glavu i u mraku ugleda zloduha. Druga je scena ona u kojoj vrana iskopa oko razbojniku koji je bio razapet s Isusove lijeve strane. Na-

¹⁴ http://www.wayoflife.org/fbns/melgibson-thepassionofthechrist/p_reachingto-evangelicals.html.

dalje, montirani zvukovi pribijanja na križ, kada Isusu čavli probijaju ruke i noge, pretjerani su, no to je tek manji detalj.

Gotovo polovica filma snimljena je tijekom noći u mračnim i zatvorenim prostorima, ali gledatelj ne dobiva dojam klaustrofobičnosti. Naprotiv, kakvoća slike koju je postigao snimatelj Caleb Deschanel podsjeća na djela talijanskog baroknog slikara Caravaggia, vrhunskog majstora *chiaro-scuro* tehnike, i uvelike pridonosi cjelokupnom doživljaju. Snažna i dirljiva glazba skladatelja Johna Debneya (napisao je glazbu i za hitove kao što su »Svemogući Bruce« i »Elf«) djelomično je izvedena na tradicionalnim instrumentima te je uspješno uklopljena u radnju filma.

Zaključak

Način na koji su umjetnici od početka kršćanstva do danas prikazivali raspetog Isusa mijenjao se tijekom vremena, a na to su utjecali vrsta duhovnosti, duh vremena te točka motrišta. U ranom srednjem vijeku na tijelu raspetog Krista jedva da se vide posljedice muke, a Njegovo lice prikazuje se kao lice Uskrslog kralja: oči su otvorene — Isus je živ i vlada s križa. Križ bez korpusa jedan je od najranijih kršćanskih simbola, pa ipak, punih tisuću godina, od 2. do 12. stoljeća, kršćanski pisci se gotovo uopće ne bave mukom. U 13. stoljeću dolazi do bitnog pomaka koji uključuje stavljanje većeg naglaska na Isusovu ljudsku narav. To je vrijeme u kojem živi sv. Franjo Asiški, prvi poznati svetac sa stigmama, Kristovim ranama.

Tijekom i posebice krajem srednjeg vijeka Isusov lik sve više dobiva obrise patnika, a s renesansom i barokom prikaz muke postaje sve eksplicitniji. Za primjer možemo uzeti poliptih koji je za samostan svetog Antuna u Isenheimu (između 1513. i 1515.) naslikao Matthias Grünewald. Riječ je o jednom od najpoznatijih djela njemačke renesanse koje prikazuje raspetog Krista. Iz Kristovog boka i iz njegovih ruku i nogu teče krv, a Njegovo izmučeno tijelo doslovno visi na križu. Slike raspetog Krista, raspela, ali i meditacije i scenski prikazi muke, prikazuju Isusa kao čovjeka boli, »satrvenog zbog naših opaćina« (Iz 53, 4–5). Nije posve jasno zbog čega je muka postala česta tema umjetničkih djela i teoloških refleksija, no kuga i druge pošasti koje su vladale u srednjem vijeku vjerojatno su tome uvelike pridonijele.

Nešto slično zamjećujemo i u filmskom prikazivanju Isusovog života i smrti, počevši od ranog 20. stoljeća pa do sada, s obzirom na eksplicitnost u prikazu muke. Na to su utjecali i filmska tehnika, i stil, i duh vremena — što ne znači da je sve najnovije i najbolje, a uvijek ostaje i pitanje ukusa.

Pretpremijere su u Europi također izazvale različite reakcije — od izrazito pozitivnih do poprilično negativnih, i u tome nema razlike između katolika i protestanata: među jednima i drugima ima onih kojima se film sviđa i onih koji izražavaju zabrinutost zbog spomenutih aspekata filma. Sveta Stolica već je odgovorila na kontroverzu oko filma izjavom da je film umjetničko djelo, a Sveti Otac nema obi-

čaj komentirati umjetnička djela. Možda bi to ujedno bio i najbolji sažetak cijele priče.

Mel Gibson, dakle, nije teolog i ne govori u ime Katoličke crkve. On je umjetnik koji je stvorio dojmljivo djelo koje je već zauzelo posebno mjesto u povijesti kinematografije. Tri tjedna od početka prikazivanja na Čistu srijedu »Pasija« je bila najgledaniji film u kinima u SAD-u. Do četvrtog tjedna prikazivanja film je zaradio više od 250 milijuna dolara (Gibson je u film uložio svojih 25 milijuna, tako da mu se do sada film višestruko isplatio) i trenutno (2. ožujak 2004.) zauzima 18. mjesto na ljestvici najgledanijih filmova svih vremena u SAD-u,¹⁵ te je ujedno i najgledaniji film o Isusu ikad snimljen. Nakon što počne prikazivanje u cijelom svijetu, možemo očekivati još impresivnije statistike.

Je li Gibson možda i sam poticao polemiku kako bi privukao pozornost držeći se teze da je bitno da se o filmu govori, pa makar i loše? Postoje naznake da je tome tako, ali kako bilo, polemike se nastavljaju, a film svakim danom dobiva sve više gledatelja. Mnogi odlaze u kinodvorane vidjeti film oko kojega se digla prašina, a drugi ga pak iz istog razloga (za sada) ne žele vidjeti. Nadajmo se da će film, kada se prašine slegne, potaknuti više govora o Kristu, a manje o Gibsonu.

»THE PASSION ACCORDING TO GIBSON«

Jerko BAN

Summary

The film »The Passion of the Christ« is an impressive work of art written, produced and directed by Mel Gibson, which depicts the last twelve hours of Jesus' life. Gibson is not a theologian and does not speak for the Catholic Church, still we can say that he has made a religious film which has already occupied a unique position in the history of cinematography, only weeks after its release. As with any work of art, Gibson's film is subject to criticism, however it cannot be considered antisemitic as many reviewers throughout the world and particularly in the USA have maintained. Despite the prevalent controversy, and perhaps owing to it, the film »The Passion of the Christ« has already been seen by millions of people, and has incited them to positive change in their lives; also, there have been instances of true repentance where viewers have confessed their crimes, prompted by that which they saw on the screen. The manner in which the film was made and in which it was received by audiences speaks of the spirit of the times in which we live. Those articles which charge the film with antisemitism speak most eloquently about their authors. Let us hope that, when the dust settles, the film will prompt more talk about Christ and less about Gibson.

15 <http://www.boxofficereport.com/atbon/100m.shtml>.

